

Edin Dedić

Abū Madyan al-Ġawṭ - utemeljitelj magrepske škole tesavvufa i jedan od najvažnijih učitelja Ibn 'Arabīja

UDK141.336

Sažetak

Šu'ayb ibn al-Ḥasan al-Anṣārī al-Andalusī, poznat kao Abū Madyan al-Ġawṭ, smatra se jednim od najznačajnijih učitelja u povijesti tesavvufa i zbog svog velikog duhovnog utjecaja na sufije Magreba često se u literaturi oslovljava utemeljiteljem magrepske škole tesavvufa. Iako se nikad nisu sreli, zahvaljujući vezi s njegovim brojnim učenicima te posebnoj duhovnoj vezi koju je imao s Abū Madyanom, Ibn 'Arabī ga je smatrao jednim od svojih najvažnijih učitelja o čijim duhovnim stanjima i spoznajama je često pisao u svojim djelima. U radu se nastoji rasvijetliti život ovog sufijskog učitelja, osnovne karakteristike njegovog tesavvufskog nauka i djelovanja te utjecaj na kasnije sufijske učitelje, prije svega na Ibn 'Arabīja.

Ključne riječi: Abū Madyan, Ibn 'Arabī, Magreb, quṭb, šazilijski tarikāt, prijateljstvo s Bogom (vilajet).

1. Uvod

Kad su jednom šejha Abū al-Ḥasana aš-Šāḍilija upitali zašto ne napiše neko djelo, on je odgovorio: “Moji učenici su moje knjige.” Ni njegov učenik i duhovni nasljednik Abū al-‘Abbās al-Mursī nije iza sebe ostavio nikakvo pisano djelo, ali će zato njihovo znanje i duhovne spoznaje na najbolji način predstaviti u svojim djelima sljedeći učitelj u nizu duhovnog rodoslova šazilijskog tarikata, čuveni Ibn ‘Aṭa Allāh as-Sakandarī, autor *Aforizama* (al-Hikam). I uprkos neospornoj vlastitoj erudiciji i duhovnom uvidu, sufijski učitelji su uvijek naglašavali da su oni samo (pre)nosioci znanja te da govore ili pišu samo s Allahovom dozvolom odnosno naredbom. Zbog toga neki sufijski učitelji visokog duhovnog stepena i ogromnog znanja nisu napisali nijedno djelo, ali su to znanje prenijeli u srca svojih učenika, koji su kasnije u svojim djelima učinili ova znanja dostupnim široj publici. Jedan od ovih učitelja je i sufijski iz Španije, poznat pod nadimkom Abū Madyan. Prije nego pristupimo razmatranju njegovog života i djela, osvrnut ćemo se u kratkim crtama na povijest tesavvufa na Magrebu.

2. Magrepska škola tesavvufa

Tri geografska područja, sa svim svojim specifičnostima, smatraju se glavnim centrima u kojima se razvijala tesavvufska misao i praksa te formirali tarikati. To su: Horasan, Mezopotamija i Magreb. Neki autori smatraju Horasan kolijevkom tesavvufa jer je od početka imao zapažen utjecaj u njegovanju tesavvufske misli. Horasanci su naročito iskazivali sklonost ka sufijskoj gnozi, preciznije tradiciji irfana.¹ Karakteristika mezopotamske škole, čiji je centar bio

u Bagdadu, jest naglasak na etičkim principima i moralnom ponašanju, što je imalo snažnu podršku zvaničnih religijskih učenjaka i pravnika. Također, bila je čvrsto povezana s vlastima, sultanima Nūr ad-Dīnom az-Zangījom i Šalāḥ ad-Dīnom Ayyūbījom te njihovim vezirima i vojnim zapovjednicima, koji su davali podršku osnivanju medresa i tekija.² Tesavvuf na Magrebu se kasnije razvio u odnosu na prve dvije škole odnosno područja, i imao je dosta manji utjecaj na društvene tokove, sve do trinaestog stoljeća kad su Mongoli poharali istočni dio muslimanske države. U tom periodu magrepska škola tesavvufa preuzima primat u pogledu muslimanske duhovnosti. Kad govorimo o tesavvufu Abū Madyana, i općenito o magrepskoj školi tesavvufa, treba spomenuti nekoliko faktora koji su utjecali na njezino formiranje i oblikovanje. S obzirom na to da je bio udaljen od centra abasidskog hilafeta, odnosno Bagdada, na zapadnom Magrebu utočište je našao velik broj Poslanikovih, alejhisselam, potomaka (*Ehli-bejt*), koji su bili proganjani od abasidskih halifa, ali i ranije od omejadskih. Zbog svog časnog rodoslova bili su prihvaćeni od berberskih plemena, tako da su u periodu između 172. i 375. godine po Hidžri na Magrebu uspostavili državu kojom je upravljala dinastija Idrisida. Osnivač ove dinastije je Idris ibn ‘Abd Allāh³, praunuk Hasana, unuka Poslanika, alejhisselam. Idrisidi su slijedili nauk imama Zayda ibn ‘Alija,⁴ koji na izvjestan način pomiruje suprotstavljena stajališta sunnija i šiija, a sadrži i određene elemente mutezilijske teologije, prije svega afirmaciju Božije transendentnosti.⁵ Idrisidi su osnovali grad Fes, koji će kasnije postati glavni duhovni i naučni centar Magreba. Zahvaljujući Idrisidima, magrepska školu tesavvufa je od

¹ Više o horasanskoj školi tesavvufa u: Džamšid Sadri, Kismatali Samadi, “Tesavvuf horasanske škole”, *Znakovi vremena*, Naučnoistraživački institut “Ibn Sina”, Sarajevo, ljeto 2014, godina XVII, broj 64, str. 79-92.

² John Spencer Trimingham, *The Sufi Orders in Islam*, str. 31-32.

³ Nije poznato kad je rođen. Prvo što je zabilježeno o njemu jest da je bio s al-Ḥusaynom ibn ‘Ali ibn al-Ḥasanom u Medini tokom pobune protiv abasidskog halife al-Ḥādīja. Nakon što je al-Ḥusajm ubijen, sklonio se u Egipat, a zatim je došao na Magreb u grad Volubilis (ar. Walīli). Tu je stekao prve pristalice koje su mu se obavezale na vjernost i pokornost te prihvatile njegovu vlast. Zatim je formirao snažnu vojsku s kojom je osvojio još neke gradove i proširio

svoju državu. Umro je 177. godine po Hidžri od posljedica trovanja. Većina *šerifa* na Magrebu su njegovi potomci. Ḥayr ad-Dīn az-Zirikli, *Al-‘Alām*, sv. 1, str. 279.

⁴ Zayd ibn ‘Ali ibn al-Ḥusayn ibn ‘Ali ibn Ebī Ṭalib. Rođen je 79. godine po Hidžri. Imam Abū Ḥanifa za njega kaže: “U njegovom vremenu nisam vidio učenijeg čovjeka od njega niti nekoga ko je davao brži i jasniji odgovor.” Učio je od Vašila ibn ‘Aṭāa, utemeljitelja mutezilijske teologije. Ubijen je u Kufi 122. godine po Hidžri kao predvodnik pobune protiv omejadске vlasti. Vidjeti: Ḥayr ad-Dīn az-Zirikli, *Al-‘Alām*, sv. 2, str. 59.

⁵ Više o Idrisidima u: Maḥmūd Ismā‘il, *al-Adārisa fi al-Maḡrib al-Aqṣā*, Maktaba al-Falāḥ, Kuvajt, 1989.

početka bila u bliskoj vezi s naukom i praksom Ehli-bejta. Ako proučimo biografije magrepskih učitelja tesavvufa, odnosno njihov rodoslov, vidjet ćemo da su oni velikim dijelom potomci Poslanika, alejhisselam, odnosno njegovog unuka Hasana. Na osnovu toga će nastati i uvjerenje velikog broja sufija Magreba da duhovni stožer (*quṭb*) mora biti potomak Hasana.⁶ Nakon Idrisida, skoro jedno stoljeće, odnosno između 1056. i 1147. godine po gregorijanskom kalendaru, Magrebom vladaju Murābiti i uspostavljaju puritansku državu u kojoj su glavnu riječ vodili pravnici malikijskog mezheba. Murābiti su insistirali na *isposništvu* (*zuhd*) i strogoj primjeni vjerozakona. Istovremeno, zabranjivali su bavljenje kelamom, filozofijom te odbacivali svaku vrstu spoznaje koja nije zasnovana na tradicionalnim izvorima, uključujući i intuitivno znanje o kojem su govorile i pisale sufije. Iz tog razloga su, naprimjer, naređivali spaljivanje al-Ġazālijevo djela *Ihyā*.⁷ Glavna karakteristika tesavvufa tokom njihove vladavine bila je *zuhd*, osamljivanje (*ḥakwa*) u brdima, pećinama ili *ribātima*, odnosno stražarnicama.⁸ Murābite su potisli Muvahidi, koji su ešarijsku teologiju pozicionirali kao službenu, a posljedično, omogućili su i ponovno izučavanje filozofije. Oni su, kako i samo njihovo ime govori, naglašavali princip Božije jednoće (*tawḥīd*) i apsolutnu transcendentnost Božije Biti. Utemeljitelj ove države Ibn Tūmert bio je al-Ġazāljev poštovalac tako da su al-Ġazāljeva djela i nauk bili široko prihvaćeni i uvaženi.⁹ Svakako, važan faktor u oblikovanju magrepske škole tesavvufa bila je geografska blizina i kulturna razmjena s muslimanskom Španijom u kojoj se susreću različite duhovne tradicije te islamska filozofija, koja u Španiji doživljava vrhunac tokom 12. stoljeća.

3. Život i djelo Abū Madyana

Šu'ayb ibn al-Ḥasan al-Anšārī poznat kao Abū Madyan rođen je početkom šestog stoljeća

po Hidžri u mjestu Cantillana (Qatniyāna) kraj Sevilje u Španiji. Premda postoji velik broj djela koja tretiraju život ovog sufije, pažljivim proučavanjem može se primijetiti da su sva ova djela zasnovana na djelu *at-Tašawwuf ilā Riġāl at-Tašawwuf* koje je napisao Ibn Zayyāt at-Tādili. O početku njegovog života saznajemo na osnovu kazivanja samog Abū Madyana koje je at-Tādili zabilježio od jednog od njegovih najbližih učenika Muḥammad ibn Ibrāhīma al-Anšārīja. Prema vlastitom kazivanju, Abū Madyan je odrastao u siromašnoj porodici i rano je ostao siročić. Najviše vremena provodio je čuvajući ovce tako da u djetinjstvu nije stekao nikakvo obrazovanje, nije znao ništa iz Kur'ana niti je znao obavljati namaz. Zbog toga je kao dječak odlučio da napusti svoje mjesto i zaputi se u svijet da bi stekao naobrazbu. Kad je prvi put pokušao to učiniti, stigao ga je jedan od starije braće i, pod prijetnjom da će ga ubiti, vratio ga kući. Isto se desilo i pri drugom pokušaju, međutim, Abū Madyan, prema vlastitom kazivanju, ovaj put nije htio odustati. Kad je njegov brat zamahnuo sabljom da ga ubije, on je podigao svoj štap da se njime odbrani. Sablja je udarila u štap i rasula se u komade. Shvativši da se radi o nadnaravnom djelu, brat mu je rekao: "Brate moj, idi kamo si naumio." At-Tādili bilježi da je Abū Madyan nakon ovog događaja došao u grad Tangier (Tanġa) u današnjem Maroku, a zatim je otišao u Ceutu (Sabta) i Marakeš, da bi se skrasio u Fesu u kojem je prisustvovao predavanjima brojnih učenjaka. Prema vlastitom kazivanju, od svih učenjaka koji su tad živjeli i djelovali u Fesu na njega je poseban utisak ostavio Abū al-Ḥasan 'Alī ibn Ḥirzihim, koji postaje njegov prvi učitelj.¹⁰ Abū al-Ḥasan bio je bratić i učenik Abū Muḥammada ibn Ḥirzihima, a on se tokom svog boravka u Palestini susreo s imamom al-Ġazālijem i primio od njega sufijsku hrku.¹¹ Prema drugim izvorima, Abū al-Ḥasana je sufijskom hrcu zaogrnuo kadija Abū Bakr ibn al-'Arabī, a njega je obukao sam imam

⁶ As-Sakandari, *Laṭā'if al-Minan*, str. 97.

⁷ Više o Murābitima u: 'Alī aṣ-Šallābī, *al-Ġawhar at-Tamīn bi Ma'rifat Dawla al-Murābiṭīn*, Dār at-Tawzi' wa an-Naṣr al-Islāmiyya, Kairo, 2003.

⁸ Samir Beglerović, "Rani institucionalni razvoj tesavvufskog nauka", *Znakovi vremena*, Naučnoistraživački institut "Ibn Sina",

Sarajevo, proljeće-ljeto 2008, vol. 11, broj 39/40, str. 78-93.

⁹ Više o Ibn Tūmertu i Mavahidima u: 'Abd al-Maġīd an-Naġġar, *al-Mabdi' Ibn Tūmert*, Dār al-Ġarb al-Islāmi, Kairo, 1983.

¹⁰ Ibn Zayyāt at-Tādili, *at-Tašawwuf ilā Riġāl at-Tašawwuf*, str. 320.

¹¹ Ibidem, str. 94.

al-Ġazālī.¹² Obojica šejhova iz ove porodice iz koje je poteklo nekoliko sufijskih učitelja su izuzetno cijenili imama al-Ġazālīja i njegovo djelo *Ihya'*, a to poštovanje se prenijelo i na Abū Madyana, koji je jednom prilikom rekao: "Čitao sam knjige o tesavvufu i nisam vidio nijednu ravnu *Ihyāu* od al-Ġazālīja."¹³ Pod mentorstvom Ibn Ĥirzihima izučavao je djelo *ar-Ri'āya* od al-Muḥāsibija, dok je hadisko djelo *as-Sunan* od imama at-Tirmidīja učio pred Abū al-Ḥasanom 'Alijem ibn Ġalībom. Na duhovni put je stupio kod šejha Abū 'Abd Allāh Ad-Daqqāqa i šejha Abū al-Ḥasan As-Salāwīja. Nakon toga odlazi kod čuvenog šejha Abū Ya 'zā Yalannūra i nastavlja svoj duhovni put pod njegovim vođstvom.¹⁴ Kad je riječ o šejhu Abū Ya 'zāu, zabilježeno je da je šejh al-Ġaylānī rekao da ne poznaje nekoga ko je na njegovom stepenu izuzev crnog čovjeka koji živi u Magrebu. Nadimak mu je Abū Ya 'zā, a ime Yalannūr.¹⁵ Svoj duhovni put i odgoj Abū Madyan je upotpunio susretom s al-Ġaylānījom tokom obavljanja hadža.¹⁶ Tom prilikom ga je al-Ġaylānī odjenuo hrkom. Nije poznato u kojoj godini se desio ovaj susret, ali je poznato da je to bilo kad je al-Ġaylānī obavljao hadž drugi put zajedno sa svojim sinom 'Abd ar-Razzāqom.¹⁷ Moguće je da je čin odijevanja hrkom označio da će Abū Madyan naslijediti položaj vrhovnog duhovnog starješinstva od al-Ġaylānīja. Na taj zaključak nas upućuje i njegov nadimak *al-Ġarwī*, koji je sinonim za naziv *quṭb*. Za mjesto svog boravka i duhovnog i društvenog angažmana

Abū Madyan je odabrao Beġāyu (Bugia), grad na alžirskoj obali. Prema at-Tādīlīju, pod njegovim vođstvom hiljadu učenika je dostiglo stepen vilajeta, što je, između ostalog, potvrđeno i njihovim brojnim kerametima.¹⁸ Zbog toga će ga kasniji učenjaci prozvati Šayḥ aš-šuyūḥ (Učitelj učitelja), pa se, prema mišljenju utjecajnih istraživača, smatra jednim od najvećih sufijskih učitelja na Magrebu.¹⁹ Velik broj učenika te poštovanje koje je uživao među ljudima izazvali su zavist kod nekih učenjaka koji su ga oklevetali vladaru da predstavlja opasnost za njegovu vlast i državu. Kako bilježi Ibn Maryam at-Tilmisānī, vladar je naredio namjesniku Beġāye da mu dovede Abū Madyana i da se lijepo ophodi prema njemu. Tokom ovog putovanja, Abū Madyan se razbolio u mjestu al-'Ubbād pored Tilmisāna (Tlemecen) i tu je preselio na ahiret 594. godine po Hidžri.²⁰

Abū Madyan je jedna od ličnosti koju su poštovali ne samo sufijski učitelji nego i neki kritičari sufija poput Ibn Taymiyye, koji ga ubraja u "velike šejhove kasnijih generacija" zajedno sa al-Ġaylānījem i 'Adiyy ibn Musāfirom.²¹ Nažalost, on nije ostavio nijedno pisano djelo iza sebe, što je upravo i bila jedna od karakteristika njegovog angažmana, ali na osnovu detalja iz njegovog života koje su prenijeli njegovi brojni učenici, te time prenesenih njegovih stihova i izreka, možemo, u određenoj mjeri, zaokružiti sliku o njegovom poimanju i prakticiranju tesavvufa.

Abū Madyan, kako smo prethodno spomenuli, smatra se utemeljiteljem magrepske škole

¹² Lanac učitelja se dalje nastavlja preko imama al-Ġuwaynīja, Abū Tālība al-Makkīja, Ġunayda, Sirrija as-Saqaṭīja, Ma 'rūfa al-Karḥīja, Dāwūda at-Tāīja, Habība al-'Aġamīja, Hasana al-Baṣrija i 'Alīja ibn Ebī Tālība do Poslanika, alejhis-selam. Vidjeti: Ibn Qunfuḍ al-Qusanṭīnī, *Uns al-Faqīr wa 'Izz al-Ḥaqīr*, str. 93.

¹³ Ibn Zayyāt at-Tādīlī, *at-Taṣawwuf ilā Riġāl at-Taṣawwuf*, str. 214.

¹⁴ Abū Madyan je pripovijedao o svom susretu sa šejhom Abū Ya 'zāom: "Zatim sam čuo kako ljudi pričaju o kerametima Abū Ya 'zāa pa sam se pridružio jednoj skupini koja je krenula da ga posjeti. Kad smo se popeli na brdo Irudžan i ušli kod Abū Ya 'zāa, dočekao je sve druge osim mene, a kad je donesena hrana, nije mi dopustio da jedem. Sjeo sam u ćošak kuće. Svaki put kad bi donijeli hranu i kad bih krenuo prema njoj, on bi me grubo udaljio. Ostao sam u takvom stanju tri dana. Savladala me je glad i osjećaj poniženosti. Kad je nakon tri dana Abū Ya 'zā ustao sa svog mjesta, otišao sam do tog mjesta i spustio svoje lice na njega. Nakon što sam podigao glavu, više ništa nisam vidio i bio sam potpuno slijep.

Tu cijelu noć sam proveo u plaču. Ujutro me je šejh pozvao i rekao: 'Pridi, Andalužanine.' Ja sam mu prišao. Zatim je rukom potrao moje oči i ja sam progledao. Nakon toga je rukom potrao moja prsa i rekao prisutnima: 'Ovaj će biti velikan.' Ili je kazao nešto slično. Zatim mi je dozvolio da idem." Vidjeti: 'Abd al-Ḥalīm Maḥmūd, *Abū Madyan al-Ġarwī*, str. 43.

¹⁵ 'Abd Allāh at-Talīdī, *al-Muṭrib bi Mešābir Awliyā' al-Maġrib*, str. 55.

¹⁶ Ibn Zayyāt at-Tādīlī ne spominje ovaj susret.

¹⁷ Samir Beglerović, *'Abd al-Qādir al-Ġaylānī i derviški red kaderija*, str. 284.

¹⁸ Vidjeti: Ibn Zayyāt at-Tādīlī, *at-Taṣawwuf ilā Riġāl at-Taṣawwuf*, str. 324.

¹⁹ Vidjeti: 'Abd al-Waḥḥāb aš-Ša'rānī, *at-Ṭabaqāt al-Kubrā*, Maktaba at-Taqāfa ad-Dniyya, Kairo, 2005, sv. 1, str. 274; Martin Lings, *Šta je sufizam?*, Sebil, Zagreb, 1994, str. 93; Seyyed Hossein Nasr, *Bašča istine*, str. 255.

²⁰ Ibn Maryam aš-Šarīf at-Tilmisānī, *al-Bustān fi đīkr al-awliyā' wa al-'ulamā' bi Tilmisān*, str. 113-114.

²¹ Ibn Taymiyya, *Maġmū'u Fetāwā*, sv. 3, str. 427.

tesavvufa iz koje će se kasnije nastati šazilijski tari-
kat.²² Također, spomenuli smo da je Abū Madyan
bio pod utjecajem Abū Hāmida al-Ġazālīja
posredstvom svojih šejhova, ali i njegovog djela
Ihyā, koje je smatrao najboljim djelom iz oblasti
tesavvufa. Osim *Ihyā*, Abū Madyan je pridavao
izuzetnu pažnju još jednom al-Ġazālījevom djelu
i svojim učenicima držao predavanja iz njega,
a to je djelo *Najviši cilj u pojašnjenju Allahovih
lijepih imena (al-Maqṣid al-Asnā fi Šarḥ Asma’
Allāh al-Ḥusnā)*. Za ovo djelo sam al-Ġazālī je
rekao da je u njemu pohranio tajne intuitivnog,
duhovnog znanja (*‘ilm al-mukāṣafa*).²³

Abū Madyan, kao i svi istaknuti sufijski
učitelji, nastojao je slijediti sunnet Poslanika,
alejhisselam, u njegovoj punini. Tako u jednoj
od svojih izreka kaže: “Put koji vodi Hakku
može biti zasnovan samo na slijedenju Poslanika,
alejhisselam, u svim situacijama.”²⁴ Drugim
riječima, bez šerijata nema hakikata. Duhovni
put podrazumijeva znanje i djelo, teoriju i praksu,
riječi i stanja. Baviti se tesavvufom i slijediti taj
put bez poznavanja osnova islamskog nauka,
vjerzakona i pravila ponašanja (*adāb*) može biti
veoma opasno. Zato je Abū Madyan upozoravao
na štetu od druženja s “nemarnim učenjakom,
neukim sufijom ili neiskrenim vaizom.”²⁵ Uz
tesavvuf, pridavao je veliku pažnju i drugim
religijskim naukama, kakve su tefsir, fikh i hadis.
Posebno je pridavao pažnju zbirci hadisa *Sunan*
od imama at-Tirmidīja.²⁶

Kad je riječ o uzdržavanju od ovosvjetskih
želja i užitaka (zuhd), Abū Madyan je bio um-
jeren. Smatrao je da sufija smije koristiti sve ono
što je dozvoljeno i lijepo, ali bez pretjerivanja i
vezivanja srcem za to. Zbog toga nije zabranjivao
svojim učenicima da oblače lijepu odjeću ili jedu
ukusnu hranu.²⁷ Ovakav koncept zuhda i odnos
prema ovosvjetskim dobrima se zapravo naslanja
na princip stalnog zikra. Cilj zuhda nije dospjeće
u stanje u kojemu čovjek ne posjeduje ništa, već

upravo izbjegavanje vezivanja srcem za bilo šta od
prolaznih vrijednosti. Naime, ako je srce stalno
zaokupljeno Uzvišenim Allahom, onda posjedo-
vanje i uživanje u bilo čemu što je dozvoljeno,
u granicama šerijata, neće predstavljati smetnju
na duhovnom putu. Naprotiv, time će postići
još jednu vrlinu, a to je vrlina zahvalnosti (*šukr*).
Ovakvo poimanje zuhda bit će jasno uočljivo kod
aš-Šādīlīja i njegovih učenika.²⁸

Jedan od principa i ciljeva duhovnog puta kod
Abū Madyana jest potpuna predanost Uzvišenom
Allahu (*teslīm*). Ovaj princip će biti snažno za-
stupljen kod aš-Šādīlīja i njegovih učenika, dok
će as-Sakandarī taj princip nazvati odricanjem
od vlastite volje (*isqāt at-tadbīr*).

Duhovni učitelj i vodič (*dalīl*) na putu ka
božanskoj zbilji zauzima izuzetno važno mjesto
unutar Abū Madyanovog tesavvufskog nauka i
njegova je uloga krucijalna za učenika. U tom smis-
lu, Abū Madyan je kazao da ljude onemogućava
da dospiju u Božiju blizinu to što ne slijede vodiča,
nego svoj hir.²⁹ Za Abū Madyana uloga duhovnih
učitelja nije samo *savjetodavna*, jer oni, prije svega,
odgajaju svojim duhovnim stanjem. Zbog toga,
bez njihove duhovne snage (*himmet*) i blagoslova,
koji se postižu druženjem s njima, služenjem i
lijepim ophođenjem (*adab*), nije moguće postići
nikakav uspjeh na duhovnom putu.³⁰

4. Abū Madyanov utjecaj na kasnije sufijske učitelje i Ibn ‘Arabīja

Iako je odgojio hiljade učenika čiji se duhovni
i društveni angažman protezao širom musliman-
skog svijeta, duhovni utjecaj koji je ostavio Abū
Madyan najviše će doći do izražaja posredst-
vom dvije utjecajne ličnosti tesavvufa sedmog
stoljeća po Hidžri, Muḥyī ad-Dīna Ibn ‘Arabīja
i Abū al-Ḥasana aš-Šādīlīja, premda nijedan od
njih dvojice nije bio njegov direktni učenik.
Pošto je bio stariji od aš-Šādīlīja, Ibn ‘Arabī

pa mu je aš-Šādīlī rekao: “Sinko, ohladi vodu. Ako popiješ
toplu vodu i nakon toga izgovoriš zahvalu Allahu, tvoja
zahvala neće biti odsrca. A ako se napiješ hladne vode i
izgovoriš zahvalu Allahu, svaki tvoj organ će učestvovati
u zahvali.” Ibn ‘Atā’illāh as-Sakandarī, *Laṭāif al-Minan*,
str. 162.

²⁹ Aḥmad al-‘Alāwī, *al-Marwād al-Ġayṭiyya*, sv. 1, str. 105.

³⁰ ‘Abd al-Ḥalīm Maḥmūd, *Abū Madyan al-Ġawf*, str. 107.

²² John Spencer Trimmingham, *The Sufi Orders in Islam*, str. 46.

²³ ‘Abd al-Ḥalīm Maḥmūd, *Abū Madyan al-Ġawf*, str. 53.

²⁴ Aḥmad al-‘Alāwī, *al-Marwād al-Ġayṭiyya*, sv. 1, str. 49.

²⁵ Ibidem, str. 87.

²⁶ ‘Abd al-Ḥalīm Maḥmūd, *Abū Madyan al-Ġawf*, str. 37.

²⁷ ‘Amir an-Naḡḡār, *at-Turuq as-Sūfiyya fi Miṣr*, str. 84.

²⁸ Jednom prilikom je neki aš-Šādīlījev učenik grijao vodu da
bi je pio toplu i tako uskratio svojoj duši slast hladne vode,

je bio savremenik Abū Madyana, ali se nikad nije susreo s njim. O načinu njihovog susreta i prirodi njihove veze pisao je sam Ibn 'Arabī:

“Sjedio sam u svojoj kući u Sevilji nakon akšam-namaza. Bilo je to za vrijeme života šejha Abū Madyana. Poželio sam da se sastanem s njim. Šejh je u to vrijeme bio u Beğāyi, na udaljenosti od četrdeset pet dana puta. Nakon što sam obavio akšam-namaz, klanjao sam dva rekata nafle. Samo što sam završio namaz, ušao je kod mene Abū 'Imrān i nazvao selam. Rekao sam mu da sjedne pored mene i upitao ga: ‘Odakle dolaziš?’ ‘Od šejha Abū Madyana iz Beğāye’, odgovori. ‘Kad si bio s njim?’, upitah. ‘Klanjao sam akšam s njim’, odgovori, ‘pa mi se okrenuo i rekao: ‘Muḥammadu ibn al-'Arabiju u Sevilji je naumpalo nešto. Odmah otiđi kod njega i prenesi mu moju poruku.’ Zatim mi je spomenuo moju želju da se susretнем sa šejhom i rekao da mi poručuje: ‘Susret u duhovnom svijetu između mene i tebe se desio. A što se tiče susreta u pojavnom svijetu, Allah to nije omogućio. Ne razmišljaj više o tome. Mi ćemo se sresti kod Allaha u okrilju Njegove milosti.’”³¹

Ibn Arabijeva želja za susretom s Abū Madyanom proistekla je iz brojnih druženja s njegovim učenicima od samog djetinjstva, jer je jedan od Ibn Arabijevih prvih učitelja i odgajatelja bio šejh Yūsūf ibn Yaḥyā al-Kūmi, učenik Abū Madyana.³² Na mnogim mjestima u svojim djelima Ibn 'Arabī spominje Abū Madyana kao *našeg učitelja* (šayḥunā), qutba,³³ spominje njegova duhovna stanja (*aḥwāl*) i komentira njegove riječi. Čak je napisao i metapjesmu (*tahmīs*) na jednu Abū Madyanovu kasidu.³⁴ Velik broj Ibn 'Arabijevih vizija i snoviđenja bio je vezan za Abū Madyana. Jedno od njih je opisao sljedećim riječima:

“Godine pet stotina i devedesete vidio sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., u snu dok sam bio u Tilmisānu. Prije toga sam čuo za jednog čovjeka kako govori ružne riječi o šejhu Abū Madyanu, koji je bio jedan od velikih gnostika o kojem sam imao visoko mišljenje na osnovu neposrednog duhovnog uvida. Zamrzio sam tog čovjeka zbog

njegove mržnje prema šejhu Abū Madyanu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., me u snu upita: ‘Zašto mrziš tog čovjeka?’ ‘Zato što on mrzi Abū Madyana’, odgovorih. ‘Zar on ne voli Allaha i mene?’, upita. ‘Svakako, Allahov Poslanice, on voli Allaha i voli tebe’, odgovorih. ‘Zašto ga mrziš zbog njegove mržnje prema Abū Madyanu, a ne voliš ga zbog njegove ljubavi prema Allahu i Njegovom Poslaniku?’, upita. Tad sam mu rekao: ‘Allahov Poslanice, uistinu sam pogriješio i pao u nemar. Sad se kajem i on mi je od najdražih ljudi. Zaista si me upozorio i posavjetovao, neka te Allah blagoslovi.’ Kad sam se probudio, uzeo sam jedno skupocjeno odijelo, uzjahao jahalicu i otišao njegovoj kući. Ispričao sam mu svoj san te je on zaplakao i primio poklon, a moj san je prihvatio kao upozorenje od Allaha, pa je nestala mržnja koju je gajio prema Abū Madyanu i zavolio ga je.”³⁵

Citiranje i analiza svih dijelova Ibn 'Arabijevih djela u kojima spominje Abū Madyana jednostavno nadilazi okvire jednog ovakvog rada, ali se sasvim pouzdano može kazati da je najpotpuniji uvid u Abū Madyanov nauk, njegova duhovna stanja i stupnjeve koje je dosegno ponudio upravo Ibn 'Arabī u svojim djelima. Zapravo, Abū Madyanove izreke i aforizmi se suptilno provlače kroz cjelokupan Ibn 'Arabijev opus. Za razliku od drugih autora koji su samo bilježili i prenosili Abū Madyanove izreke, mudrosti i stihove te izvješća o njegovim nadnaravnim djelima, Ibn 'Arabī ih je tumačio i pojašnjavao. Ono što je Ibn 'Arabī učinio na teorijskoj ili doktrinarnoj ravni u pogledu prenošenja duhovnog nauka Abū Madyana, na praktičnoj ravni je učinio Abū al-Hasan aš-Šāḍilī sa svojim učenicima. Bliskost šazilijskog tarikata s Ibn 'Arabijem, odnosno poštovanje koje su učitelji šazilijskog tarikata gajili prema Ibn 'Arabiju, navela je neke autore na zaključak da je šazilijski tarikat prihvatio Ibn 'Arabijev nauk. Ono što je bliže istini jest da šazilijski tarikat i Ibn 'Arabijev nauk potječu sa istog sufijskog vrela, jer se Ibn 'Arabī i eš-Šāḍilī nikad nisu sreli u ovom našem pojavnom svijetu, ali se njihovi putevi susreću u ličnosti Abū Madyana.

³¹ Ibn 'Arabī, *Mağmū' a ar-Rasā'il*, sv. 1, str. 189.

³² Ibidem, str. 161.

³³ Ibn 'Arabī, *Kitāb Manzil al-Quṭb Mağamub wa Ḥalub*, str. 11.

³⁴ Tahmīs je štampan zajedno s as-Sakandarijevim komentarom

kaside. Vidjeti: Ibn 'Atā'illāh as-Sakandari, *Unwān at-Tawfiq fī adāb at-Tariq*, al-Maṭba'a al-'Uṭmāniyya al-Miṣriyya, Kairo, 1958.

³⁵ Ibn 'Arabī, *Al-Futūḥāt al-Makkiyya*, sv. 8, str. 310.

5. Umjesto zaključka

Uloga i značaj velikog duhovnog učitelja Abū Madyana za razvoj tesavvufa, teorijskog i praktičnog, još su, naročito u literaturi na bosanskom jeziku, nedovoljno istraženi i prezentirani. Njegov duhovni utjecaj je i danas snažno prisutan kako na Istoku, tako i na Zapadu, putem djela Ibn

‘Arabīja te magrepske škole tesavvufa, odnosno šazilijskog tarikata i njegovih brojnih ogranaka. Zato se nadamo da će ovaj skromni rad biti podstrek drugim istraživačima i autorima da se ličnost i djelo ovog duhovnog velikana dodatno rasvijetle i približe savremenom tragaocu za istinskom duhovnošću.

Literatura

- ‘Abd Allāh at-Talīdī, *al-Muṭrib bi Mešābir Awwliyā’ al- Mağrib*, Dār al-Amān, Rabat, 2003.
- ‘Abd al-Ḥalīm Maḥmūd, *Abū Madyan al-Ġawṭ*, Dār al-Ma ‘ arif, Kairo, 1985.
- ‘Abd al-Wahhāb aš-Ša ‘ rānī, *aṭ-Ṭabaqāt al-Kubrā*, Maktaba aṭ-Taḡāfa ad-Dīniyya, Kairo, 2005, sv. 1.
- Aḥmad al-‘Alāwī, *al-Marwād al-Ġayṭiyya*, al-Maṭba‘a al-‘Alāwiyya, Mosteganem, 1994.
- ‘Āmir an-Nağğār, *aṭ-Turuq as-Šūfiyya fi Miṣr*, Dār al-Ma ‘ arif, Kairo, 1998.
- Džamšid Sadri, Kismatali Samadi, “Tesavvuf horasanske škole”, *Znakovi vremena*, Naučnoistraživački institut “Ibn Sina”, Sarajevo, ljeto 2014, godina XVII, broj 64.
- Ḥayr ad-Diñ az-Zirikli, *al-‘Alām*, Dār al-‘Ilm li al-Malāyīn, Bejrut, 2002, sv. 3.
- Ibn ‘Arabī, *Al-Fuṭūḥāt al-Makkiyya*, Dār Al-Kutub al-‘Ilmiyya, Bejrut, 2006, sv. 8.
- Ibn ‘Arabī, *Kitāb Manzil al-Quṭb Maqāmuh wa Ḥāluh*, Da‘ira al-Ma‘arif al-‘Uṭmāniyya, Hajderabad, 1948.
- Ibn ‘Arabī, *Mağmū‘a ar-Rasā’il*, Dār al-Maḥağğa al-Bayḍā’, Bejrut, 2000, sv. 1.
- Ibn ‘Aṭā‘illāh as-Sakandarī, *Laṭā’if al-Minan*, Dār al-Ma‘arif, Kairo, 1999.
- Ibn Maryam aš-Šarīf at-Tilmisānī, *al-Bustān fi ḍikr al-awliyā’ wa al-‘ulamā’ bi Tilmisān*, al-Maṭba‘a at-Ta‘alibiyya, Alžir, 1908.
- Ibn Qunfuḍ al-Qusanṭinī, *Uns al-Faqīr wa ‘Izz al-Ḥaqīr*, al-Markaz al-Ġāmi ‘ i li al-Baḥṭ al-‘Ilmī, Rabat, 1965.
- Ibn Taymiyya, *Mağmū‘u Fetāwā*, Wizāra aš-Šu‘ūn al-Islāmiyya wa ad-Da‘wa wa al-Iršād as-Su‘ūdiyya, Medina, 2004, sv. 3.
- Ibn Zayyāt at-Tādili, *aṭ-Taṣawwuf ilā Riğāl at-Taṣawwuf*, Mansūrāt Kulliyya al-Adāb, Rabat, 1997.
- Martin Lings, *Šta je sufizam?*, Sebil, Zagreb, 1994.
- Samir Beglerović, *‘Abd al-Qādir al-Ġaylānī i derviški red kaderija*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Hadži Sinanova tekija u Sarajevu, Sarajevo, 2009.
- Samir Beglerović, “Rani institucionalni razvoj tesavvufskog nauka”, *Znakovi vremena*, Naučnoistraživački institut “Ibn Sina”, Sarajevo, proljeće-ljeto 2008, vol XI, broj 39/40.
- Seyyed Hossein Nasr, *Bašča Istine*, Udruženje za duhovnu, kulturnu i naučnu afirmaciju Bošnjaka “Ašik Junus”, Novi Pazar, 2010.
- John Spencer Trimmingham, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford University Press, Oxford, 1971.

Abstract

Abū Madyan al-Ġawṭ - the Founder of the Maghreb School of Tesawwuf and One of the Most Important Teachers of Ibn ‘Arabī

Edin Dedić

Shu‘ayb ibn al-Ḥasan al-Ansārī al-Andalusī, known as Abū Madyan al-Ġawṭ, is considered one of the most important teachers in the history of tasawwuf and, due to his great spiritual influence on Sufis of the Maghreb, he is often referred to in literature as the founder of the Maghreb school of tasawwuf. Although they never met, thanks to the connection with his many disciples, as well as one special spiritual connection he had with Abū Madyan, Ibn ‘Arabī considered him one of his most important teachers about whose spiritual states and insights he often wrote in his works. The paper seeks to shed light on the life of this Sufi teacher, the basic characteristics of his Tesawwuf teachings and activities, and his influence on later Sufi teachers, especially Ibn ‘Arabī.

Keywords: Abū Madyan, Ibn ‘Arabī, Maghreb, quṭb, Shazili tariqat, friendship with God (vilayet).